

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕВФЕМІЗМІВ ВІЙСЬКОВОЇ СФЕРИ

Аналізуються концептуально-метафоричні евфемізми семантичного поля війни. Виділяються лексико-семантичні компоненти зі сфер знань адресата, що сприяють поліпшеному, позитивному сприйняттю одиниць через концептуальні метафори. Описуються особливості асоціативного сприймання досліджуваних евфемізмів у мовленні.

Ключові слова: концепт, концептуальна метафора, евфемізм, політичний дискурс, семантичне поле війни.

Анализируются концептуально-метафорические эвфемизмы семантического поля войны. Выделяются лексико-семантические компоненты из сфер знаний адресата, способствующие улучшенному, позитивному восприятию единиц посредством концептуальных метафор. Описываются особенности ассоциативного восприятия изучаемых эвфемизмов в речи.

Ключевые слова: концепт, концептуальная метафора, эвфемизм, политический дискурс, семантическое поле войны.

The article deals with analyzing the conceptually metaphorical euphemisms of the semantic field of war. The authors provide the lexical-semantic components from the addressee's spheres of knowledge that contribute to the ameliorated, positive comprehension of the nominations through conceptual metaphors, and also characterize the associative perception of the studied euphemisms in language.

Key words: concept, conceptual metaphor, euphemism, political discourse, semantic field of war.

Дослідження евфемізмів до сьогодні проводилося здебільшого в рамках стилістичних, лексико-семантичних чи функціонально-прагматичних розвідок [3; 4; 5]. Концептуальні характеристики евфемізмів та когнітивні процеси евфемізації небажаних аспектів реальності у дискурсі залишаються поза увагою лінгвістів, що й спонукало до написання цієї статті, **метою** якої є аналіз концептуально-метафоричних евфемізмів військової сфери. **Завдання дослідження** – вивчення особливостей взаємодії концептуальної метафори та евфемізму в досліджуваних засобах вторинної номінації, опис результатів декодування досліджуваних концептуально-метафоричних евфемізмів. Відповідно, **об'єктом** дослідження є концептуально-метафоричні евфемізми як засоби вторинної номінації денотатів семантичного поля війни, **предметом дослідження** – їх концептуальні характеристики.

Військова тематика є невід'ємною частиною політичного дискурсу. Хоча ця тема в багатьох випадках може викликати комунікативний конфлікт і навіть спровокувати агресію з боку реципієнтів, політикам часто вдається її піднімати у різноманітних мовленнєвих контекстах, не викликаючи в адресата негативної реакції. Це стає можливим завдяки вживанню евфемізмів, мовного засобу, який у політичному дискурсі не просто замінює грубий вислів чи слово теми-табу з метою пом'якшення, а приховує негативні факти (вуалітивна функція), ускладнює сприйняття інформації особами (конспіративна функція) чи спричинює спотворене відображення інформації у свідомості адресата (дистортивна функція) [1, с. 6–8]. Результатом метафоричної евфемізації є увиразнені асоціації, які виникають у реципієнтів унаслідок впливу концептуальних метафор, на яких базуються евфемістичні вирази. Концептуальна метафора – це перенесення знань з однієї концептуальної сфери (source domain) в іншу концептуальну сферу (target domain) [2, с. 387-415]. Отже, евфемізм здатен змінити хід мислення, направити його до приємніших асоціацій, тобто замінити негативний концепт позитивним, а іноді й абсолютно протилежним до вихідного концепту.

Феномен евфемізації не випадково такий поширений у військовому лексиконі англійської мови. Поняття війни не може викликати позитивних думок, адже при слові “війна” у слухача виникають асоціації із болем, жахом, хаосом, втратою, зброєю та смертю. Оскільки війна є явищем, яке лякає людей, політики концептуалізують її через більш позитивні сфери знань (source domains). На основі вибірки нам вдалось виокремити нижчевказані сфери концептуально-метафоричних евфемізмів семантичного поля війни.

WARFARE IS CLEANING. Війна та військові дії часто евфемістично подаються як дія очищення, певного прибирання. На основі даної концептуальної метафори військові дії евфемізуються такими виразами: *ethnic cleansing*, *purification of race* (genocide); *disinfection* (mass murder); *topping up an area* (killing surviving opponents); *to rub out* (to kill). У військовому лексиконі бомба, потужність якої в порівнянні з іншими дещо менша, представлена як *clean bomb*.

Концептуалізація війни як прибирання спричиняє виникнення поліпшених асоціацій у мовців, адже факт прибирання властивий для побуту практично всіх реципієнтів, і результатом його є порядок і позбавлення від бруду та непотрібних предметів.

“He is widely regarded by diplomats as the chief architect of ethnic cleansing during the war in Bosnia...”
(The New York Times, 03/05/2012).

WARFARE IS BRINGING ORDER. Військові дії в політичному дискурсі також концептуалізуються як встановлення (наведення) порядку (доведення до ладу), налагодження. Дана метафора концептуалізує військові дії як факт виправлення, нормалізації чи врегулювання певної політичної ситуації, яка до військового втручання була в безладі (занедбана). На основі цього концепту виникли такі евфемістичні одиниці: *to restore order*, *to regularize* (to invade and conquer); *rectification of frontiers* (annexation of territory by force); *Political and Social Order* (internal repression).

“DEIHL. – Theirs is not so much an ideological or partisan crusade as a desperate effort to restore a semblance of political and social order to a country that is unraveling...”

(The Washington Post, 02/12/2012).

WARFARE IS CURE. Війна та військові дії часто евфемістично зображуються як лікування: *surgical strike*, *protective reaction* (bombing); *pre-dawn vertical insertion* (invasion by parachutists); *quarantine* (military blockade). Таким чином, концепт CURE виправдовує війну як нагальну та обов'язкову потребу, саме таку, яка виникає при захворюванні, тобто потребу в лікуванні, яким стають військові дії.

“CASEY. – Early in 1972, a strike into North Vietnam raised anew the issue of authority for preplanned protective reaction strikes”.

(Airforce Magazine, Feb. 2007).

Між першими трьома концептуальними метафорами простежується тісний зв'язок, коли війна представляється як „очищення”, „порядок” та „лікування”. Результатом такої концептуалізації стають позитивні та поліпшені асоціації реципієнтів щодо війни, яка постає перед ними як факт налагодження, відновлення, удосконалення, а також одужання. Наступні концептуальні метафори характеризуються концептуалізацією через більш „протилежні” source domains:

WAR/WARFARE IS DEFENSE/SECURITY. Війна також може концептуалізуватися як захист: *active defense* (offense). Перед реципієнтами виникає асоціація із загрозою, від якої потрібно захищатися: *to protect your interests* (aggressively to annex border territory); *self-defence* (unannounced military attack); *national security guard*, *internal security* (instrument for civil repression).

“TEIBEL. – He said Obama „understood Israel's position” that it has the right to self-defence”.

(The Boston Globe, 03/05/2012).

WAR IS PEACE. У цій метафорі концептуалізація проявляється через абсолютно протилежну сферу знань (source domain), що зумовлює сприйняття війни як засобу встановлення та підтримування миру: *peace keeping action*, *peace offensive* (invasion). Така концептуалізація також зберігається при евфемізації прийомів ведення війни та зброї: *peace-keeping force*, *peaceful nuclear device* (bomb); *pacification of the enemy* (bombing); *Atoms for peace* (nuclear power). Оскільки мир є основною метою війни, опираючись на дану концептуальну метафору, перемога у війні евфемізується як *coming of peace*.

“MYERS. – Representatives of more than 60 nations and organizations called on Syria's government on Friday to halt its attacks on besieged cities and asked the United Nations to begin planning for a peace-keeping force, even as prospects for a diplomatic way out of the conflict appeared dim”.

(The New York Times, 02/24/2012).

Війна призводить до великої кількості людських втрат, що засмучує та обурює населення, а також вселяє в них страх перед війною. Це стало причиною евфемізації жертв війни, з метою зменшення акцентуалізації на важливості та цінності життя. На основі вибірки нам вдалося виокремити таку концептуальну метафору, що стала основою для групи евфемізмів на позначення жертв війни:

VICTIMS OF WAR ARE OBJECTS/ITEMS. Концептуалізація жертв війни як неживих предметів (об'єктів) спричиняє сприйняття мовцями людського життя як чогось неважливого, незначного, а самої жертви – як речі. Дії, що призводять до жертв серед цивільного населення, евфемізуються номінаціями *collateral damage*, *civilian impacting*, а самі жертви – лексею *casualty*. Дана концептуалізація властива також евфемізмам, що означають „вбивати”: *to liquidate*, *to dispose*, *to remove*, *to crease*, *to terminate*, *to cull*, *to release*, *to waste*, *to neutralize*, *to step on*, *to dispatch*, *to turn off* (to kill); *to drop*, *to drill*, *to plug* (to shoot).

Війна завжди небажана та неприйнятна, військова тематика викликає негативні асоціації у свідомості мовців, які можуть викликати непередбачувану та небажану для політики реакцію, тому евфемізація у цій сфері дуже важлива і поширена в політичному дискурсі. Зазначені концептуальні метафори доступні та зрозумілі мовцям, тому зручні для евфемізації в політичному дискурсі.

Результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що евфемізми семантичного поля війни нашої вибірки можуть концептуалізуватися через зазначені 6 метафор. Війна, військові дії та зброя у таких евфемізмах постають як очищення, приведення до ладу, надання медичної допомоги. Таким чином, ведення війни подається населенню як потрібне, невідкладне та спрямоване на позитивний результат. Евфемізми сфери війни також характеризуються концептами з відносно протилежних сфер знань або ж концептами, що є абсолютними антонімами. У таких евфемістичних виразах війна концептуалізується і постає перед реципієнтами як дії, спрямовані на захист держави, яка насправді сама постає ініціатором атаки; зокрема, як вияв допомоги іншим країнам, виправдовуючи війну в такий спосіб через моральні засади. Концептуалізуючи жертви війни як неживі предмети, евфемізми подають людину як річ, для якої життя не є властивою характеристикою, а отже, і втратити його об'єкт не може. Така концептуалізація відвертає увагу слухача, адже втрати і вбивство евфемізуються як різні дії, які можуть виконуватися над неживими об'єктами.

Отже, на основі виокремлених концептуальних метафор можемо зробити висновок, що концептуально-метафоричні евфемізми війни характеризуються перенесенням знань із позитивної (за проявом асоціацій) сфери (source domain) або ж зі сфери, абсолютно протилежної по відношенню до target domain, на негативну сферу знань (target domain), тобто на сферу війни. Чим протилежніші сфери знань, тим більшим евфемістичним потенціалом володіє евфемізм. Унаслідок цього в реципієнтів виникають поліпшені асоціації, що супроводжуються позитивною або, в гіршому випадку, нейтральною реакцією на таке поняття, як війна та дії, з нею пов'язані.

Оскільки в статті досліджувалися концептуально-метафоричні евфемізми певного семантичного поля, **перспективами подальших наукових розвідок** вважаємо дослідження концептуальних характеристик евфемізмів інших лексико-семантичних розрядів, зокрема евфемізмів номінацій брехні, оподаткування, ув'язнення, соціальної та ментальної неспроможності тощо.

Список літератури

1. Великорода В.Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / В. Б. Великорода. – Львів, 2008. – 20 с.
2. Лакофф Дж. Метафори, котрими ми живем / Лакофф Дж., Джонсон М. // Теория метафоры. – М., 1990. – С. 387–415.
3. Holder R.W. How Not to Say What You Mean: Dictionary of Euphemisms / Holder R.W. – New York : Oxford University Press Inc., 2002. – 521 p.
4. Lutz W. Doublespeak / W. Lutz. – New York : HarperPerennial, 1990. – 304 p.
5. Rawson H. A Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk / Rawson H. – New York : Crown Publishers, Inc., 1981. – 312 p.